

УДК 025.32(100):004.77:303.833.5

Оксана Лаба,

аспірантка Українського науково-дослідного інституту архівної справи і документознавства (УНДІАСД, м. Київ)

Крістіна Калінчук,

студентка 3-го курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ ЯК РЕЗУЛЬТАТУ АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНОЇ ПЕРЕРОБКИ МІЖНАРОДНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У статті проаналізовані особливості складання міжнародних бібліографічних описів відповідно до міжнародних стандартів APA, MLA, Chicago, Turabian, здійснено порівняльний аналіз основних правил складання бібліографічних описів. Виділено чотири групи особливостей міжнародних бібліографічних описів. Запропоновано визначення поняття «аналітико-синтетична переробка міжнародної інформації».

Ключові слова: аналітико-синтетична переробка міжнародної інформації, міжнародний бібліографічний опис, міжнародний стиль складання бібліографічних описів.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація суспільних відносин, у тому числі й інформаційних, приводить до частого використання міжнародної інформації науковцями, ученими, та й навіть звичайними користувачами Інтернету не лише в дослідженнях, а й у повсякденному житті. Сучасні інформаційні технології, у тому числі й Інтернет, стирають кордони між інформацією національного й міжнародного характеру. Основною ознакою інформаційного суспільства є те, що кількість інформації невпинно зростає, а відповідно, ускладнюється її сприйняття й обробка. За таких умов дедалі актуальнішим стає питання аналітико-синтетичної переробки міжнародної інформації (далі – АСПМІ). Як відомо, метою й результатом аналітико-синтетичної переробки інформації є вторинний документ. Як у національній, так і в міжнародній практиці одним з найпоширеніших видів вторинних

бібліографічних документів є бібліографічний опис. Під час опрацювання зарубіжних джерел є потреба у використанні міжнародних правил для складання бібліографічних описів. Важливим при цьому є врахування особливостей формування міжнародного бібліографічного опису як одного з виду вторинних документів.

Проблеми обробки інформації стали об'єктами досліджень багатьох науковців. Н. Кушнарєнко й В. Удалова акцентували увагу на науковій обробці документів, О. Карпенко досліджувала особливості аналітико-синтетичної інформації в контексті складання бібліографічних описів, І. Чернозубкін запропонував використання евристичного методу обробки інформації, отриманої з різних джерел. Є. Макаренко розробив концептуальні положення міжнародних інформаційних відносин, основні поняття міжнародної інформаційної діяльності характеризували С. Кудрявцева та В. Колос.

Однак особливості міжнародного бібліографічного опису як результату АСПМІ не були об'єктами досліджень опрацьованих джерел.

Метою дослідження є виявлення особливостей складання міжнародних бібліографічних описів на прикладі німецькомовних джерел.

Основними завданнями, що повинні бути вирішені в процесі дослідження, є порівняння українських і міжнародних правил складання бібліографічних описів, виявлення основних особливостей міжнародних бібліографічних описів.

Поняття АСПМІ не визначене в жодному з опрацьованих джерел. Тому доцільно, на наш погляд, розпочати виклад основного матеріалу з визначення цього терміну.

Поняття АСПМІ може ґрунтуватись на визначеннях термінів «Аналітико-синтетична переробка інформації» та «Міжнародна інформація».

Н. Кушнарєнко та В. Удалова трактують аналітико-синтетичну переробку інформації як «процеси перетворення інформації, що міститься в первинному документі з метою створення вторинних» [4, с. 15]. Дослідники С. Кудрявцева та В. Колосов визначають міжнародну інформацію як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища в міжнародному співтоваристві (міжнародному інформаційному просторі), зафіксовані на матеріальних носіях з реквізитами, які дають змогу ідентифікувати ці відомості [3].

На основі наведених визначень АСПМІ можна охарактеризувати як процес перетворення первинної інформації, отриманої в результаті глобальної комунікації між суб'єктами міжнародних відносин з метою створення вторинних документів.

Н. Кушнарєнко визначає одним з видів АСПІ бібліографічний опис [4, с. 17]. Можна стверджувати, що в результаті обробки міжнародної інформації одним з видів вторинних документів є міжнародний бібліографічний опис. Це поняття і буде використовуватися в цьому дослідженні.

Складання міжнародних бібліографічних описів потребує дотримання чинних норм і правил з метою полегшення процесів обробки і використання міжнародної інформації. Тому питання максимальної уніфікації українських та міжнародних норм складання бібліографічних описів набуває великого значення, адже це дало б можливість полегшити пошук та використання вторинних документів на міжнародному рівні.

Сьогодні діє цілий ряд міжнародних норм і правил складання міжнародних бібліографічних описів. Проаналізувавши ряд публікацій, бачимо, що найпоширенішими стилями складання міжнародних бібліографічних описів є MLA, APA, Turabian і Chicago. Кожен з цих стилів використовується для обробки джерел у певній науковій сфері. І. Розіна наголошує, що стиль APA найчастіше застосовують у дослідженнях з соціальних наук, стиль MLA – у гуманітарній сфері [6], Chicago є універсальним і використовується як у гуманітарних науках, так і в природничих, а також у соціальній сфері. Міжнародний стиль Turabian найчастіше використовують для оформлення студентських наукових робіт. Галузі використання перелічених стилів наведені на рис. 1.

Рис. 1. Використання міжнародних стилів бібліографічних описів за галузями

В Україні існує єдиний стандарт оформлення бібліографічних описів усіх видів документів, вимоги до оформлення яких викладені в ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» [1].

Бібліографічний опис, відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, складається з восьми зон [1, с. 2]:

- 1) зона назви і відомостей про відповідальність;
- 2) зона видання;
- 3) зона специфічних відомостей;
- 4) зона вихідних даних;
- 5) зона фізичної характеристики;
- 6) зона приміток;
- 7) зона серії;
- 8) зона міжнародного стандартного номеру та умов доступу.

У фаховій літературі щодо міжнародних стандартів поняття зон бібліографічних описів узагалі не використовується.

З метою окреслення основних відмінностей міжнародних стилів доцільно було б, на наш погляд, порівняти їх за такими критеріями, як графічно-шрифтове оформлення, наявність та розташування основних елементів та розділових знаків міжнародного бібліографічного опису.

У табл. 1 подані бібліографічні описи німецькомовних документів відповідно до національного та основних міжнародних стандартів.

Таблиця 1

Український	Turabian	Chicago	APA	MLA
<p>Niederhauser J. <i>Die schriftliche Arbeit.</i> / J. Niederhauser. – Mannheim: Bibliographisches Institut, 2011.</p>	<p>Niederhauser, Jürg. <i>Die schriftliche Arbeit.</i> Mannheim: Bibliographisches Institut, 2011.</p>	<p>Niederhauser, Jürg. <i>Die schriftliche Arbeit.</i> Mannheim: Bibliographisches Institut, 2011.</p>	<p>Niederhauser, J. (2011). <i>Die schriftliche Arbeit.</i> Mannheim: Bibliographisches Institut.</p>	<p>Niederhauser, Jürg. <i>Die schriftliche Arbeit.</i> Mannheim: Bibliographisches Institut, 2011</p>
<p>Вднш, Аxel, and Dorothe Alewell. <i>Wissenschaftliche Arbeiten.</i> Oldenbourg, 2009.</p>	<p>Вднш, Аxel, and Dorothe Alewell. <i>Wissenschaftliche Arbeiten.</i> Oldenbourg, 2009</p>	<p>Вднш, Аxel, and Dorothe Alewell. Wissenschaftliche Arbeiten. Oldenbourg, 2009</p>	<p>Вднш, А., & Alewell, D. (2009). <i>Wissenschaftliche Arbeiten.</i> (10 st.ed.). Oldenbourg.</p>	<p>Вднш, Аxel, and Dorothe Alewell. <i>Wissenschaftliche Arbeiten</i> 10 st. ed. Oldenbourg, 2009.</p>

Монотрафія

<p style="text-align: center;">СТРАЖИ И НАУКА</p>	<p>Hahn, Otto, and Fritz Strassmann. Iber den Nachweis und das Verhalten der bei der Bestrahlung des Urans mittels Neutronen entstehenden Erdalkalimetalle. <i>Naturwissenschaften</i>. 27. (2010): 12–20.</p>	<p>Hahn, O., & Strassmann, F. (2010). Iber den Nachweis und das Verhalten der bei der Bestrahlung des Urans mittels Neutronen entstehenden Erdalkalimetalle. <i>Naturwissenschaften</i>, (27), 12–20.</p>	<p>Hahn, Otto, and Fritz Strassmann. Iber den Nachweis und das Verhalten der bei der Bestrahlung des Urans mittels Neutronen entstehenden Erdalkalimetalle. <i>Naturwissenschaften</i>. 27. (2010): 12–20.</p>	<p>Hahn O. Iber den Nachweis und das Verhalten der bei der Bestrahlung des Urans mittels Neutronen entstehenden Erdalkalimetalle / O. Hahn, F. Strassmann // Naturwissenschaften. – 2010. – № 27. – С. 12–20.</p>
---	--	---	--	--

<p>Стаття з електронного ресурсу</p>	<p>Stocker, Herbert, and Carola Jungwirth. Einige Tipps zu den wissenschaftlichen Arbeiten. <i>Universität Zürich</i>. (2003). Web. 10 Apr. 2012. <http://homepage.uibk.ac.at/~c40955/stocker/tips.pdf>.</p>	<p>Stocker, H., & Jungwirth, C. (2003). Einige Tipps zu den wissenschaftlichen Arbeiten. <i>Universität Zürich</i>, Retrieved from http://homepage.uibk.ac.at/c40955/stocker/tips.pdf</p>	<p>Stocker, Herbert, & Jungwirth, Carola. Einige Tipps zu den wissenschaftlichen Arbeiten. Universität Zürich, http://homepage.uibk.ac.at/c40955/stocker/tips.pdf (accessed April 10, 2012).</p>	<p>Stocker, Herbert, and Carola Jungwirth. Einige Tipps zu den wissenschaftlichen Arbeiten. (2003). http://homepage.uibk.ac.at/c40955/stocker/tips.pdf (accessed April 10, 2012).</p>	<p>Stocker, H. Einige Tipps zum wissenschaftlichen Arbeiten. [Elektronische Ressource] / H. Stocker, C. Jungwirth. – Regime des Zuges : http://homepage.uibk.ac.at/c40955/stocker/tips.pdf.</p>
--------------------------------------	--	--	---	--	--

Однією з основних відмінностей у графічно-шрифтовому оформленні міжнародних бібліографічних описів є виділення окремих елементів курсивом. Таким способом за міжнародними стандартами виділяють назву монографічного видання, або назву журналу, якщо це стаття з періодичного видання. Українським стандартом таких норм не передбачено, й оформлення бібліографічних описів відбувається одним шрифтом, без будь-яких виділень.

Відмінності можна також спостерігати й у використанні розділових знаків. Основними розділовими знаками, що використовуються у міжнародних бібліографічних описах, є крапка (.), кома(,), коса риска (/), двокрапка (:), круглі дужки (). За ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 кожна зона відділяється від попередньої поєднанням знаків крапка і тире (. –). У міжнародних стандартах таких тенденцій не спостерігається, а функцію відокремлення зон виконує крапка та круглі дужки, у які вміщують окремі бібліографічні елементи. Однією з небагатьох подібностей українського та міжнародних стандартів є використання знака двокрапки, який у монографічних бібліографічних описах застосовується для розмежування місця видання та назви видавництва.

Багато відмінностей є і між самими міжнародними стандартами. Так у монографічних виданнях за стилями MLA, Turabian і Chicago вказують повне прізвище й ім'я автора документа. APA-стиль використовує прізвище й ініціал першого імені автора документа. В українській практиці також вказується прізвище автора з ініціалами. Рік видання за MLA, Turabian, Chicago, а також українськими нормами вказується після назви видавництва і виділяється комою. Відповідно до стилю APA рік видання документа зазначається в круглих дужках одразу після імені автора.

Складання бібліографічних описів на монографічні видання з кількома авторами мають також багато особливостей.

Найперше слід зауважити, що міжнародні стандарти передбачають зазначення імен авторів як перший елемент бібліографічного запису, причому перелічуються всі співавтори, якщо їх не більше трьох. Українські норми передбачають, що в заголовку вказується прізвище одного автора, а відомості про інших авторів уміщують у зоні назви й відомостей про відповідальність. Не використовується в Україні також знак & (and), який є характерним для міжнародних стилів.

Коли документ містить інформацію про перевидання, доповнення та перероблення, відповідно до міжнародних стандартів APA і MLA ця інформація вказується після назви видання. APA-стиль пропонує

вміщувати цю інформацію в дужках. За стилями Turabian і Chicago така інформація в бібліографічних описах не зазначається.

Суттєві відмінності простежуються також у бібліографічних описах статей з журналу. За міжнародними стандартами MLA, Turabian і Chicago назва статті подається в лапках («») без виділення курсивом. APA-стиль вимагає вказувати назву статті без лапок, номер журналу та рік видання зазначають у круглих дужках. Відповідно до українських норм, аналітичний бібліографічний опис складається з двох частин: перша подає інформацію про саму статтю, а друга про періодичне видання, у якому ця стаття розміщена. Ці дві частини бібліографічного опису розділяються розділовим знаком //. Також різняться позначення сторінок, на яких розміщена стаття. За українським стандартом ця інформація вказується після року видання і відокремлюється знаком крапка й тире. Номери сторінок супроводжуються великою літерою С. – скороченням слова «сторінки». Міжнародні стандарти (в першу чергу APA) передбачають вживання скорочення англomовного слова page – літери «р.» незалежно від того, якою мовою здійснюється бібліографічний опис. Як і за українським стандартом, у стилях MLA, Turabian і Chicago кількість сторінок вказують після року видання, проте замість знаку крапка й тире (. –) вживають знак двокрапка (:). За APA-стилем номери сторінок будуть розміщені після номера журналу.

Основною особливістю міжнародного бібліографічного опису статті з електронного ресурсу є подання дати використання інтернет-ресурсу. Українські норми передбачають лише відомості про режим доступу до статті.

Висновки. Проаналізувавши український та міжнародні стандарти складання бібліографічних описів, можна виділити чотири групи особливостей міжнародного бібліографічного опису:

- графічно-шрифтове оформлення, де певні елементи бібліографічного опису виділяються курсивом;
- відмінності у використанні розділових знаків порівняно з українськими вимогами;
- відмінності в структурі бібліографічного опису, що полягають у різних місцях розташування елементів бібліографічного опису за різними стилями;
- використання англomовних скорочень, незалежно від мови складання бібліографічного опису.

Як бачимо, міжнародні бібліографічні описи мають ряд особливостей залежно від галузі знання, до якої належить документ. Це свідчить про те,

що в міжнародній практиці методика складання бібліографічних описів тісно пов'язана з методикою систематизації, оскільки складанню бібліографічного опису передують процес визначення галузі знання, до якої належить документ.

Список використаних джерел

1. ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. – Чинний від 01 лип. 2007 р. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с.

2. *Карпенко О. О.* Аналітико-синтетична переробка інформації: бібліографічний опис [Електронний ресурс] / О. О. Карпенко. – Режим доступу: <http://faculty4.khai.edu/uploads/literature/13064332751486404412.pdf>. – Назва з екрана.

3. *Кудрявцева С. П.* Міжнародна інформація [Електронний ресурс] / С. П. Кудрявцева, В. В. Колос. – Режим доступу: http://buklib.net/component?option=com_jbook/Itemid,36/catid,203. – Назва з екрана.

4. *Кушнарєнко Н. М.* Наукова обробка документів : підручник / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. – К. : Вікар, 2003. – 323 с.

5. *Макаренко Є. А.* Міжнародні інформаційні відносини [Електронний ресурс] : монографія / Є. А. Макаренко. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/276740>. – Назва з екрана.

6. *Розина І. Н.* Оформление библиографических ссылок на электронные информационные ресурсы [Электронний ресурс] / И. Н. Розина. – Режим доступа: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/r/rozina05.shtml. – Загл. с екрана.

7. *Чернозубкін І. О.* Евристичний метод обробки інформації із різно-рідних джерел [Електронний ресурс] / І. О. Чернозубкін. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vzuk/2009_19/251_257.pdf. – Назва з екрана.